

Autor: Petr Kalinič, Vladimír Naxera

1. Úvodem

Po rozpadu Sovětského svazu se v Rusku v reakci na změnu mezinárodního prostředí začala rozvíjet celá řada teoretických přístupů, které se pokoušely vyjadřovat k úloze, kterou by Rusko mělo v nové mocenské konfiguraci hrát. I přes výraznou polarizaci, jakou je možné v průběhu 90. let vysledovat mezi ruskými odborníky, politiky i veřejností, však došlo k obecnému konsensu v několika elementárních otázkách. Jednalo se především o názor, že Rusko by mělo zůstat velmocí se signifikantním vlivem na mezinárodní společenství, jako prioritní by měly být vnímány národní zájmy Ruské federace a shoda proběhla také v otázce restaurace geopolitiky, která se postupně stala značně respektovanou (a nejen) teoretickou koncepcí pro „exaktní deskripci“ a aktivní formování prostorové dimenze politiky (Sergunin 2000: 45).

Geopolitika, která začala být po ukončení bipolární konfrontace ožívána v mnohých státech postkomunistické Evropy, se pak nejvýrazněji prosadila právě v Rusku (srovnej Guzzini 2003). A to nejen jako teoretická a akademická disciplína, která bývá běžně vyučována na prestižních univerzitách. Geopolitika se v Rusku stala populární ve smyslu „nové ideologie“, jako nová „velká věda“ (ve smyslu silně normativního prizmatu) namísto zhroutivšího se komunismu (Nowak 2010: 98). V tomto kontextu je pak zmíněné „ruské geopolitické narativum“ rovněž proponováno jako „věda o vládnutí“ (Dugin 1999: 14).

Takovouto ideologickou proměnu od komunismu ke geopolitice je možné identifikovat například u dlouholetého předsedy Komunistické strany Ruské federace Gennadije A. Zjuganova. Jako autor vulgarizovaných geopolitických úvah si po dlouhou dobu upevňoval pozici rovněž „liberální demokrat“ Vladimir V. Žirinovskij. Tyto dva „teoretiky“ je ovšem z dlouhodobého hlediska možné považovat za marginální.¹ Mnohem významnější místo v ruském (geo)politickém myšlení na druhou stranu zaujímá Alexandr Geljevič Dugin, který své základní ideje prezentoval zejména v rozsáhlé práci *Základy geopolitiky* (Dugin 1999), která je v současném Rusku velice populární, byla vydána již v několika nákladech a je běžně užívána jako vysokoškolská učebnice.² Dugin osobně se pak stylizuje do formy jakéhosi

archetypálního praotce ruského (geo)politického myšlení. V jednom rozhovoru o svém ideovém vlivu prohlásil: „Téměř celou politologickou elitu v Rusku jsem intelektuálně oplodnil já. Taková slova jako geopolitika, euroasijství, mondialismus, antiamerikanismus, geoeconomika, nová pravice nebo třetí cesta jsem do veřejného diskurzu zavedl já. Samotný jazyk naší elity, současně jak levicové, tak i pravicové, pomalu nasákl mými myšlenkami“ (citováno dle Nowak 2010: 100).

V této práci se autoři pokusí nastínit základní aspekty Duginova (geo)politického narativa. Vzhledem k extrémně eklektickému charakteru jeho teorie se text skládá ze dvou hlavních částí. První segment tohoto článku je tvořen Duginovou biografií, jež se primárně koncentruje na demonstraci základních linií jeho komplikovaného synkretického světonázoru (včetně výčtu filosofů, religionistů a geopolitiků, kteří měli na formování Duginova světonázoru nejvýznamnější vliv, a na které sám Dugin často odkazuje jako na autority, případně jako na nositele „autentické spirituální tradice“).

Druhá kapitola se pak bude zabývat nejprve obecnými a posléze i konkrétními aspekty Duginovy geopolitické koncepce. Důraz bude kladen především na prvky, jež jsou samotným Duginem a jeho kritiky vnímány jako esenciální. Tyto teoretické atributy pak budou dány do kontextu formování Duginova ideového konceptu. Vzhledem k tomu, že se tvorba A. G. Dugina v žádném případě neomezuje pouze na oblast geopolitiky, bude v obou částech průběžně ilustrována obecnější Duginova politická teorie, díky níž bývá řazen mezi autory spojené s krajní pravíci (Kupka, Laryš, Smolík 2009: 187–191; Laruelle 2007). A to v případě A. Dugina nejen v abstraktní rovině teoretických úvah, ale i projevy v praktické politice. Zmíněno bude tedy i Duginovo Mezinárodní eurasijské hnutí.

Je nutné podotknout, že si tato práce rozhodně neklade za cíl komplexní studium a deskripci fenoménu geopolitické teorie Alexandra G. Dugina a neaspiruje ani na celistvé zachycení Duginova nepřehledného intelektuálního vývoje a následného formování ucelené teorie, ale selektivně se zaměřuje na popis nejvýznamnějších aspektů. Text je psán poměrně kondenzovaným jazykem, který se potenciálnímu čtenáři nemusí jevit jako nejpohodlnější – to je způsobeno snahou autorů o koherenci, pregnantní formulace a jistou míru interdisciplinarity – tyto aspekty (včetně nutnosti dodržet rozsah klasické časopisecké stati) tak dominují nad formováním „čtivého narativa“, jež by mělo za následek přílišnou extenzi textu.

2. Biografie, intelektuální vývoj a politické angažmá

Alexandr Geljevič Dugin se narodil 7. ledna 1962 v Moskvě v rodině Gelije Alexandroviče Dugina (vysoce postavený důstojník Generálního štábu Ozbrojených sil SSSR a kandidát právních věd) a lékařky Galiny Viktorovny Duginy. V roce 1979 zahajuje studium na Moskevském leteckém institutu, které však nedokončil – důvodem byl (dle Duginova názoru) jeho „ideologický nonkonformismus“ a „antisovětská činnost“. Během obhajoby své disertace (na téma: „Evoluce paradigmatických základů vědy: Filosoficko-metodologická analýza“) pak předložil diplom o ukončení dálkového studia z Novočerkasského inženýrsko-meliorativního institutu (Režabek 2001). V roce 1980 se pak stává členem mysticko-traditionalistického

kroužku, který vedl jeden z prvních představitelů „nové ruské pravice“, fašistický mystik a „Reichsführer“ ezoterické organizace „Černý řád SS“ Jevgenij V. Golovin (Poljannikov 2002). V roce 1988 se Dugin angažuje v Nacionálně-bolševické frontě „Pamjat“, kterou vedl Dmitrij D. Vasiljev, a ze které byl Dugin následně vyloučen kvůli personálnímu a následně i ideovému sporu s vedením. V roce 1989 pak Dugin na bázi „Černého řádu SS“ (jehož členem se mezitím stal) formuje historicko-filosofické centrum EON, jehož cílem je „formování skutečné duchovní a intelektuální elity“ (Prochanov 2007; Kontorer 2002). Pro Duginův vývoj v 80. letech tak byly signifikantní především antikomunistické postoje, studium filosofie (F. Nietzsche, M. Heidegger, M. Eliade) a ideová inspirace „novou pravicí“, německou meziválečnou konzervativní revolucí (Ernst Jünger, Oswald Spengler, Arthur Moeller van den Bruck), mystiky a okultisty (Gustav Meyrink), integrálními tradicionalisty (René Guénon, Julius Evola), teoretiky okultního nacismu (Herman Wirth) a německou geopolitickou tradicí (K. Haushofer, F. Ratzel, C. Schmitt). Celkově je rovněž patrný silný vliv ezoterických proudů (Dugin 2000; Dugin 2010; Umland 2008d; Umland 2009a: 665, 671).

V období let 1990–1992 Dugin pracoval s odtajněnými archivy KGB, na základě kterých připravil řadu novinových a časopiseckých statí, knih a „konspirologický“ televizní pořad „Tajemství století“, který byl odvysílán Prvním kanálem. Od počátku 90. let pak Dugin rovněž působil jako hlavní redaktor almanachu „Milý anděl“, jako hlavní redaktor časopisu „Elementy“ a jako předseda Historicko-religiózní asociace „Arktogea“. Od roku 1993 pak působí jako ideolog a jeden z lídrů antiliberální a antiamerické Nacionálně-bolševické strany (společně s anarchistickým básníkem a „provokátorem“ Eduardem V. Limonovem a zakladatelem „ruského punku“ Igorem F. Letovem). Z Nacionálně-bolševické strany Dugin následně roku 1998 z důvodu ideologických sporů odchází – údajným důvodem byla „nekompetentní ideová fluktuace“ Limonova a následná absence zřetelné politické orientace (Dugin 1994; Kondratěva 2007; Laruelle 2007: 10). Od roku 1998 pak Dugin vykonával funkci poradce Předsedy Státní Dumy Gennadije Seleznova, od roku 1999 pak vystupuje jako předseda sekce „Centra geopolitických expertíz“ v rámci Expertně-konzultativní rady pro problémy národní bezpečnosti při Předsedovi Státní Dumy. V roce 2000 začíná přednášet kurz „Filosofie politiky“ na Mezinárodní nezávislé ekologicko-politické univerzitě. Od roku 2001 se angažuje ve straně Eurasia a od roku 2003 je lídrem Mezinárodního eurasijského hnutí³ (Prochanov 2007). Od roku 2008 se pak stylizuje do role neoficiálního ideologa některých proudů uvnitř strany Jednotné Rusko⁴. Od téhož roku rovněž působí jako profesor Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova – na tomto pracovišti vykonává funkci ředitele Centra konzervativních studií. Od roku 2009 je pak na téže univerzitě vedoucím Katedry sociologie mezinárodních vztahů (Děmidov 2007; Dugin 2010).

Gorbačovův proces přestavby, politika glasnosti a následný rozpad SSSR přiměly Dugina k revizi vlastního vidění sovětského systému. Vítězství „atlantických sil“ ve studené válce tak bylo Duginem geopoliticky interpretováno jako prostor pro dominanci liberálně-kapitalistické „thallasokratické civilizace“ nad „civilizací tellurokratickou“. Dugin se postupně obrací k marxismu, nacionálnímu bolševismu (Nikolaj Ustrjalov, Ernst Niekisch), metafyzice komunismu (Nikolaj Ključev, Andrej Platonov), euroasiánství (Nikolaj Trubeckoj, Petr Savickij, Nikolaj Alexejev, Lev Gumiljov) a k „nové levici“ (Guy Debord, Jean Baudrillard). Tradici původního euroasianismu Dugin dále kombinuje s již jmenovanými metodologickými a

zejména pak ideovými inovacemi – tradicionalismem, „neruským“ geopolitickým narativem (specifikovaným zejména ideou střetu „kontinentálního“ a „mořského“ světa), metafyzikou (rovněž metafyzikou sexu)⁵, jím samotným často zmiňovanou „třetí cestou“, lidsko-právním diskursem, ekologickými motivy, ontologickou, voluntaristickou a vitalistickou filosofií, eschatologickým vektorem, který zpětně rozvíjí všudypřítomný leitmotiv ruské civilizační mise, paradigmatickými historickými a vědeckými perspektivami, ale i s šovinistickou mystikou a gnosticizmem (Dugin 2001; Laruelle 2007: 6–9).

Bezprostředně po opuštění radikálně opozičního nacionálně bolševického subjektu se tak nonkonformní Dugin pragmaticky stává poradcem nejvyšších ústavních činitelů a relativně uznávaným akademikem, který své geopolitické vize přednáší na Generálním štábu Ruské federace. Po nástupu V. Putina do funkce prezidenta Ruské federace pak Dugin plně přestoupil na pozici vysoce loajálních vztahů se současnou politickou reprezentací (Dugin 2011; Martynjuk 2011; Umland 2009b). Dugin rovněž vydal více než deset monografií, jejichž tisk byl finančně podporován státem – zejména Ministerstvem obrany a státním podnikem Ruské zlato (Nowak 2010: 100).

3. Duginova (geo)politická teorie

3. 1. Obecná východiska politické teorie

Geopolitická koncepce Alexandra Dugina ve shodě s mnoha dalšími geopolitiky, kteří taktéž konstruují bipolární geopolitické uspořádání světa (H. J. Mackinder nebo N. J. Spykeman), proponuje konfliktní schéma mezi dvěma fundamentálně antagonistickými bloky. Této konfrontaci Dugin nicméně dává odlišné konotace a v tomto novém pojetí by se tak mělo jednat o „konečný apokalyptický konflikt“ mezi striktně hierarchicky organizovanými, autoritativními „euroasijskými“ kontinentálními mocnostmi, které v geografickém kontextu identifikuje s topologií Heartlandu, a liberálně-demokratickými, kapitalistickými „atlantickými“ námořními mocnostmi, které jsou situovány do oblasti fakticky odpovídající Spykemanově Rimlandu. V tomto kontextu pak Dugin rovněž aplikuje i termíny thalassokracie a tellurokracie, jež však staví na silně normativní základ, čímž zpětně verifikuje svou teorii a částečně i personální identitu – pevnou fixaci na staroobřadnictví a chiliastické narativum (Gubman 2005; Kupka, Laryš, Smolík 2009: 189; Mackinder 1942).

Cílem Duginovy geopolitické teorie pak (stejně jako u mnoha dalších podobně smýšlejících autorů) má být restaurace velmocenské pozice Ruska, jež bude teritoriálně a mysticky spojeno s územím a mentálními archetypy Německa, Japonska a Íránu. Tato „tellurokratická aliance“ by měla představovat opozici vůči thalassokratickým silám – USA, Velké Británii v Evropě, Číně v Asii a Turecku v muslimském světě (Laruelle 2007: 7; Rangsimaporn 2006: 381). Na globální úrovni světového systému lze pak tuto konfrontaci percipovat ve formě rivality Ruské federace a USA. Tyto dvě entity následně Dugin v souladu se svým konceptem chápe jako bytostně antagonistické reprezentanty dvou neslučitelných forem civilizační organizace, jejichž dlouhodobější koexistence je vnímána jako nemožná a obecně nežádoucí (Kupka, Laryš, Smolík 2009: 189; Serrano 1999).

Globální dějinná mise eurasianismu je tak obecně konstruována jako atraktivní alternativa (s vitální schopností expanze) ke stávajícímu globalizačnímu procesu, jehož základní aspekty jsou institucionalizovány USA⁷. Tento mesianistický aspekt je u Dugina totožný s ortodoxní chiliastickou ideou třetího Říma (Kupka, Laryš, Smolík 2009: 189; Švankmajer et al 2004: 43-44; Umland 2008c). Dugin proto technicky neuvažuje o restauraci velmocenského postavení Ruska (carského či sovětského) sensu stricto, ale o novém procesu geneze imperiální entity ab ovo. V tomto kontextu pak apeluje na aplikaci supranacionálního modelu, kdy „národní“ excecionalistická idea Ruska bude odkazovat k širšímu „eurasijskému“ etnickému substrátu (Laruelle 2007: 18). Dugin tak konceptualizuje svůj světový pohled v geopolitickém kontextu extenze teritoria, geneze impéria a konfrontace topologicky definovaných entit – zde je možné identifikovat kontinuitu s fenoménem imperiálně-integračního modelu carského Ruska a imperiálního inkluzivního nacionalismu obecně (Kupka, Laryš, Smolík 2009: 189).

Esenciálním aspektem (neo)eurasianismu je návrat k „pravé a autentické“ víře – k ruskému pravoslaví (respektive staroobřadnictví), případně pak k šíitskému islámu (sunnitský wahhábismus je naopak prezentován jako proatlantický subverzivní element – z tohoto mimo jiné plyne i volba Íránu jakožto mocnosti, která stojí na straně Ruska v jeho „historicko-kosmické“ misi). Alexandr Dugin rovněž odmítá diferenciaci na politickou „pravici“ a „levici“ (jak již bylo zmíněno v úvodu – Dugin je sám přesvědčen, že jeho vlastní myšlenky výrazně ovlivnily politiky i myslitele, kteří se sekundárně označují za stoupence levice i pravice). Zásadní význam má dále to, že popírá klasický etnonacionalismus a xenofobii. Eurasie tak dle Dugina představuje rasovou syntézu „bílých“ indoevropských Slovanů a „žlutých“ turkických národů (Rangsimaporn 2006: 381-385). Dugin (zjevně inspirován Evolovým spirituálním rasismem) následně prezentuje rasy jako komunity disponující specifickými kvalitami (Laruelle 2007: 5-11). Hybridní povaha Eurasie tak determinuje její globální soteriologickou roli. V této souvislosti pak Dugin odkazuje na významné představitele germánského arianismu – Guida von Lista a Jörga Lanze von Liebenfelse. Dugin rovněž osobně participuje na okultistickém narativu o Arktogee (ztracené polární domovině původních Árijců), kterou Dugin identifikuje s arktickými oblastmi na Sibiři (Goodrick-Clarke 1998: 76; Kupka, Laryš, Smolík 2009: 189; Dugin 2010).

V souladu s tradicí intelektuálního fašismu⁸ Dugin dále sdílí ideje romantického heroismu, kult vůdce, de facto rituální apoteózu síly (ta je vždy tematizována v apokalyptickém a náležitě patetickém kontextu) a armády. V rámci Eurasie pak v kontextu definovaných charakteristik konstruuje ideál „nového člověka“ a prosazuje impérium jako jedinou přijatelnou formu politické organizace (Kupka, Laryš, Smolík 2009: 190-191; Smith 1999: 483-485). Rovněž Marxova dichotomie mezi prací a kapitálem je Duginem dialekticky přetransformována v rozpor mezi kontinentalismem a atlantismem, v principiální antagonismus mezi Východem a Západem. V ekonomické rovině se Dugin pokouší o rehabilitaci synkretického schématu „třetí cesty“ (ekonomického socialismu a politického konzervatismu) – (neo)eurasianisté jsou proto Duginem přímo řazeni do stejné kategorie jako němečtí nacisté, italští fašisté a rumunská Železná garda (Rangsimaporn 2006: 382).

Dugin rovněž konstruuje specifickou kombinaci filo a antisemitismu, neboť vytváří dichotomii

mezi „dobrymi“ Židy (ti, kteří jsou obyvateli Izraele a manifestují tak svou „specifičnost“) a „špatnými“ Židy (nadále žijí v diaspoře, pokouší se být asimilováni majoritní kulturou a vykazují indiferenci k „elementu země“). Sekundární dichotomií je pak antagonistický vztah mezi „židovským masochismem“ a „árijským sadismem“, který dle Dugina nevyhnutelně vyústí v metafyzickou válku (Laruelle 2007: 17–19).

Dugin dále vytváří specifický geopolitický mýtus, kdy příznivce eurasijského hnutí považuje za následovníky esoterického „Eurasijského řádu“, jehož existence je údajně stovky let tajena před nepovolanými – mezi členy tohoto řádu mimo jiné počítá například Reinharda Heidricha. V Duginově geopolitické koncepci je rovněž patrný i silný vliv levého křídla nacismu – Otty a Gregora Strassera (Umland 2008a; Umland 2008d). Duginovy názory však v ruském prostředí nejsou stigmatizovány (vlivem reliktu v podobě vágní a silně idiosynkratické aplikace termínu „fašismus“), ale naopak intenzivně medializovány v řadě televizních pořadů, jež jsou prezentovány v atraktivním vysílacím čase.⁹ Duginovi se rovněž dostává značné podpory ze strany současného premiéra Putina. Z části nejvyšších vládních kruhů je tak podporován autor, jehož světonázor je charakterizován perzistentním antiamerikanismem a apoteózou vnitřní i zahraniční politiky Íránské islámské republiky (Umland 2008b).

3. 2. Konkrétní aspekty geopolitické teorie

Jak jsme již ukázali, základním pilířem Duginovy geopolitické teorie je antagonistická tenze mezi „atlantismem“ a „eurasianismem“. Termín „atlantismus“ v historické a geografické perspektivě reprezentuje západní civilizační hemisféru. Z vojenského hlediska je pak definován členskými státy NATO. Kulturní kontext „atlantismu“ je formován především mediálními impérii a jeho sociologický rámec je vymezen tržním systémem (Dugin 2001). Oligarchicky organizovaní proponenti atlantismu jsou Duginem percipováni jako obsesivní expanzionisté, jež se snaží definovaný model nekriticky aplikovat na další geopolitické segmenty (prostřednictvím řízeného globalizačního procesu). Cílem těchto snah pak je dosažení celoplanetární hegemonie. Prostředkem k rekonfiguraci mezinárodní mocenské kompozice (ve prospěch atlantismu) je pak kontinuální snaha o oslabení relevance státní suverenity, náboženských systémů, kulturních a ekonomických tradic, jakékoli manifestace „sociální spravedlnosti“ a všech forem spirituální, intelektuální a materiální rozmanitosti (Laruelle 2007: 5).

Eurasianismus proto v generalizované formě reprezentuje opozici vůči západnímu civilizačnímu sektoru, NATO a globalizačnímu tlaku. Eurasianisté (zastánci „multipolárního“ organizačního konceptu) prosazují rozvoj alternativních nacionálních, etnických, kulturních a socio-ekonomických forem organizace. Opět s připomínkou, že přijímat „západní“ formy organizace v „nezápadních“ společnostech (a zejména v tom ruském/eurasijském) by bylo více než nežádoucí. Eurasijská identita je Duginem konstruována jako voluntaristická a kreativní (v konzervativní personalistické perspektivě) a není proto fixně determinována jen geografickým a topologickým kontextem (Dugin 2001).

Atlantismus a (neo)eurasianismus jsou tak dle Dugina ve fundamentálním rozporu, reprezentují dvě rozdílné alternativy (jež jsou vzájemně striktně antagonistické) a jejich

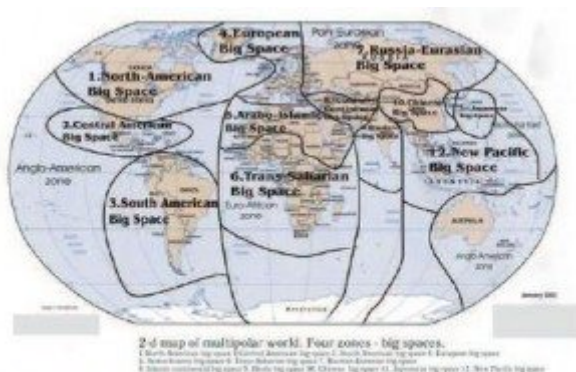
vzájemná konfrontace bude „nevyhnutelně“ tvořit epistémé 21. století (Smith 1999: 483–487). V této souvislosti proto dojde k fúzi národních státních entit v rozsáhlé civilizační formace – tzv. „velké prostory“ (na které Dugin aplikuje Schmittův (2003) koncept „nomu“), jež budou integrovány do „geo-ekonomických pásů/zón“. Tyto celky si následně budou svobodně volit kooperativní či konfrontační scénáře a mocenské preference – na základě geografických, kulturních, axiologických a obecně civilizačních parametrů (Laruelle 2007: 7).

Duginem proponovaná multipolární¹⁰ prostorová diferenciacie globální mocenské arény má podobu čtyř pásů. Jednak je zde pás euro-africký, dále pás asijsko-pacifický, pás anglo-americký a konečně eurasijský kontinentální pás.

Zdroj: Dugin 2004

Každý z těchto pásů nadále dělí na další části. Euro-africký pás zahrnuje tři „velké prostory“ – Evropskou unii, islámsko-arabskou Afriku a subtropickou (černou) Afriku. Pás asijsko-pacifický integruje Japonsko, země Jihovýchodní Asie a Čínu. Anglo-americký pás zahrnuje Ameriku jako kontinent (ten se dále dělí na tři velké prostory – Severní, Střední a jižní Ameriku), Austrálii, Nový Zéland a prostor Tichomoří. Eurasijský kontinentální pás obsahuje čtyři „velké prostory“ – Rusko a země Společenství nezávislých států (de facto ruská imperiální zóna vlivu) a „země kontinentálního islámu“. Tento typ geopolitické organizace má zároveň (poměrně paradoxně vzhledem ke kontextu celého konceptu) minimalizovat hrozbu globálního konfliktu, válek velkého rozsahu a extrémních forem konfrontace. Rusko by pak v takovém světě přirozeně zaujalo konstruktivní pozici, jež by de facto odpovídala charakteru multivektorové diplomacie (Dugin 2001). Dugin však zároveň požaduje extenzi (primárně konfrontační) původní sovětské zóny, neboť pod přímou nadvládu Ruska plánuje zahrnout rovněž Mandžusko, Ujgurskou autonomní oblast, Tibet, Mongolsko a pravoslavné oblasti Balkánu (Laruelle 2007: 5–9).

Zdroj: Dugin 2004

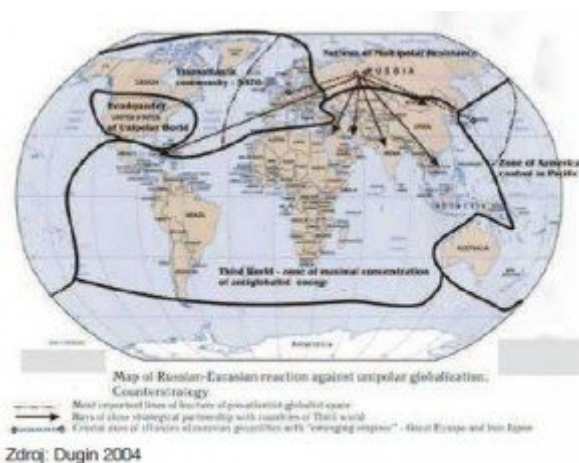
Jak již bylo uvedeno, multipolární eurasijský model je alternativou unipolárnímu globalizovanému světu řízenému thalassokratickými mocnostmi v čele s USA. Globalizace je pak traktována jako jednodimenzionální a jednovektorový fenomén, který se tenduje k univerzalizaci západního pohledu na svět a ke konformnímu výkladu lidské historie (Dugin 2004). Z atlantického pohledu je možné dělit svět na několik zón - samotnou Ameriku s Evropskou unií, která představuje americkou periferii, asijskou a pacifickou oblast, která je vzdálenější periferií, a Rusko a Střední Asii, které ovšem nepředstavují autonomní a jakkoliv významný pól - svět je z tohoto pohledu tedy unipolárním systémem s centrem na západním břehu severního Atlantiku (Dugin 2004).

Zdroj: Dugin 2004

Takto řízený globalizační projekt má ovšem v Duginových očích alternativu. Eurasijská idea nechrání pouze antiatlantický hodnotový systém, ale samotnou kulturní diverzitu. Vybudování vlastní identity euroasijské mocnosti je pro Rusko v jeho dějinném poslání, které spočívá v ochraně světové kulturní rozmanitosti, nutností. Ani pak ovšem nebude disponovat kapacitami nutnými k porážce atlantického nepřítele. Rusko nutně potřebuje spojence - v rámci Duginovy eurasijské zóny půjde především o Írán. Dle Dugina (2004) je spojenectví Moskva - Teherán zcela zásadní. Spojený ekonomický, vojenský a politický potenciál Ruska a Íránu usnadní integraci prostoru, což povede k jeho větší autonomii na „globalizačním

centru“. V rámci asijsko-pacifického pásu se předním spojencem stane Japonsko, jehož vytržení z „atlantického“ světa oslabí thalassokratický blok a navíc pomůže vykompenzovat vliv Číny a jejího demografického a ekonomického pronikání do sibiřských částí ruského Heartlandu. Tellurokratická aliance Ruska, Íránu a Japonska musí být nutně doplněna o nejdůležitějšího spojence – Evropu. Bez evropské opory nemá dle Dugina atlantický svět šanci uspět. Za důležité považuje především prohlubování procesu evropské integrace, který v konečném důsledku pomůže uvolnit pouta starého kontinentu se Spojenými státy. V „relativně brzké době“ pak Dugin očekává vypuknutí ekonomického a následně i politického konfliktu mezi břehy Atlantiku a definitivní rozštěpení euro-atlantické geopolitické jednoty (Dugin 1999; Nowak 2010: 101–102). V rámci Evropy považuje Dugin za jednoznačnou mocnost Německo, se kterým Rusko musí nutně kooperovat.

Když zmiňujeme spojení Ruska s Německem, je třeba přiblížit také Duginův pohled na prostor středovýchodní Evropy. Na ose Berlín – Moskva se má následně rozhodnout o osudu sanitárního kordonu států, které byly vytvořeny po první světové válce jako hráz oddělující Rusko a Německo. (Nejen) v Duginově konceptualizaci prostoru střední a východní Evropy není pro takovéto státy místo. V této otázce se s Duginem shoduje velké množství intelektuálů i politických představitelů v čele se současným premiérem Putinem, který v jednom z rozhovorů prohlásil, že středovýchodní Evropu vždy ovládalo Rusko nebo Německo (podle Nowak 2010: 89), což je jediný přirozený mocenský stav, který v tomto prostoru může panovat.

Zemím ve středovýchodní Evropě tedy nezbyvá nic jiného, než volba a následné vyřešení elementárního geopolitického dilematu – zda se přiklonit k Rusku nebo Německu. Státy střední Evropy a Pobaltí pak již svým připojením k evropskému integračnímu prostoru manifestovaly svoji západní orientaci. Dle Dugina tato situace ruskou pozici nekomplikuje, neboť Evropa je v jeho vizi pevným ruským spojencem. Za její hranicí se navíc ocitlo několik dalších států (především Ukrajina a Bělorusko), pro něž je spojení s Ruskem již jedinou logickou možností. A právě toto je jeden z aspektů, které umožní Rusku vybudovat silnou euroasijskou entitu (Nowak 2010: 101–103; Dugin 1999).^{11 12}

Dalším Rusku blízkým prostorem, kterému Dugin věnuje značnou pozornost, je Kavkaz. Spojenectví Moskva - Jerevan je (spolu s osou Moskva - Teherán) dle Dugina dobrou prerekvizitou k pozdější eurasijské integraci. Oproti Arménii zůstává Ázerbajdžán de facto „neutrálním“. Za největší problém v regionu je ovšem třeba beze sporu považovat Gruzii (Dugin 2004). Budovatelé nového gruzínského státu zcela ignorovali nesouhlas některých částí - zejména Jižní Osetie, Abcházie a Adžárie, čímž dali vzniknout silnému konfliktnímu potenciálu. Gruzie nemá v regionu přirozeného spojence, díky čemuž tenduje ke spojenství s USA a NATO, které by mělo vyvážit vliv Ruské federace. Gruzii tak Dugin považuje za největší regionální hrozbu, která by následně mohla sabotovat ideu eurasijské integrace. I díky tomuto přesvědčení neměl Dugin nejmenší problémy podporovat poslední ruskou invazi do Gruzie, což v jednom ze svých televizních vystoupení teatrálně demonstroval opakovanými výkřiky „Tanky na Tbilisi!“ a emotivním konstatováním vypuknutí třetího světového konfliktu.^{13 14}

Vrátíme-li se ke konceptualizaci celého eurasijského prostoru, esenciální entitou se v diskurzu neoeurasianistů jeví „Eurasijská unie“ („Eurasijský kontinentální blok“), jejíž geopolitické jádro by měla tvořit Ruská federace a státy SNS. Elementárním postulátem pro tvorbu těchto nových entit pak bude koncept multidimenzionální autonomie a schéma dobrovolné integrace. Tato forma geopolitické organizace následně vytvoří novou dvouúrovňovou formu distribuce moci - lokální (model volitelné autonomie, jež organizuje administrativu, sociální sféru, vzdělávání, zdravotní péči a ekonomické aspekty) a strategickou (rigidní hierarchická paramilitární struktura spravující bezpečnost, makroekonomické problematiku, strategické suroviny a teritoriální integritu definovaného „velkého prostoru“). Implementace tohoto synkretického modelu organizace by měla pak dle Dugina vytvořit „obrovský prostor svobody jednotlivce“ (Dugin 2001; Smith 1999: 483-487). Jakýkoli pokus o projekci liberálního systému řízení do strategického centra by však měl být dle Duginovy koncepce „rozdrčen“. Eurasie si rovněž musí zachovat imperiální strukturu, aby byla schopna bránit svou „nacionální pravdu“ nejen proti svým nepřátelům, ale i proti svým spojencům. Jakákoli forma mocenské rovnováhy je tedy pro Dugina absolutně nepřijatelná (Laruelle 2007: 9).

Speciální důraz je dále kladen na vytvoření jednotné eurasijské finanční, transportní, energetické a informační sítě. Dle Dugina je rovněž nutná paternalistická kontrola monetární cirkulace (metamorfóza keynesiánského paradigmatu), vytvoření specifické eurasijské záložní měny a zamezení finančním spekulacím. Jasně definovaná je pak opozice vůči atlantickému „financionalismu“, jež maximalizaci zisku vnímá jako účel (Smith 1999: 483-487). Finanční sféra v Duginově schématu naopak slouží výhradně jako stimul růstu metafyzických aspektů společnosti. Za tímto účelem je rovněž provedena diferenciace na měnu geoeconomickou, měnu „velkého prostoru“ a měnu lokální autonomie. Na tento systém stratifikace je pak vázán vznik analogicky strukturovaných bankovních institucí (Dugin 2001; Laruelle 2007: 16). Duginův systém parciálně rovněž tenduje k ekonomizujícím atributům futurismu a nacionálnímu bolševismu (ten je Duginem pokládán za „metaideologii“ organizující opozici vůči „atlantickému“ konceptu otevřené společnosti) - především v charakteristickém aspektu propagace zavádění technologických inovací (Limonov 2006).

4. Závěrem

Eurasianismus je v Duginově kontextu možné percipovat jako „světonázor nové generace“, „nedogmatickou filosofii“, geopolitický projekt, ekonomickou teorii, spirituální hnutí a fokus, okolo kterého se koncentruje široké spektrum politických sil (Smith 1999: 483–487). Po obecné stránce je Duginův eurasianismus možné charakterizovat jako alianci proti „unipolárnímu globalizačnímu projektu“ (Dugin 2004). Dle Duginovy teorie lze očekávat brzkou „apokalyptickou bitvu“ mezi atlantickou a kontinentální velmocí – v této souvislosti Dugin aplikuje termín „Endkampf“, který je charakteristický pro nacistické pseudoreligiózní narativum – respektive vulgarizovanou formu nordického mýtu o Ragnaröku (Umland 2008b). Dichotomii mezi atlantismem (unipolárním globalismem) a (neo)eurasianismem pak Dugin chápe jako manifestaci konstruktivní (vitální element verifikující) epistémické dualistické konfrontace – podobně jako spory mezi „slavjanofily“ a „zapadniky“, případně konfrontaci mezi „krasnoarmějci“ a „bělogvardějci“ (Dugin 2001; Laruelle 2007: 7).

Eurasie je v Duginově pojetí predestinována geograficko-metafyzickými horizonty – Sever (verifikuje nordickou identitu Rusů), Východ (výraz ruské a obecně eurasijské orientality ducha) a Jih (ekonomická afilace k rozvojovému světu). Kosmická mise Ruska je tak bytostně spojena s územím Sibiře, jež je interpretováno jako kontinuita bájně Thule (Dugin 2001). Zřejmá je rovněž přítomnost specifického soteriologického prvku tvorby „nového člověka“ (Laruelle 2007: 15).

Všeobecně známa je rovněž Duginova fascinace nacionálním socialismem a jeho ambivalentní antisemitismus. Dugin dále vykazuje znaky intenzivní adaptace na aktuální mocenskou konfiguraci, kdy své ideové schéma mění tak, aby nadále vykazovalo vliv na politické a vojenské elity a veřejné mínění (Rangsimaporn 2006: 382–385). Dugin rovněž manipuluje ideu Eurasie tím, že ji pragmaticky mísí s jinými intelektuálními tradicemi – s tradicionalismem, konzervativní revolucí a (nejen německou) tradicí geopolitiky¹⁵. Esenciální manichejské koncepty Duginovy teorie rovněž implikují její obecnou neplatnost, pokud neexistuje prostor pro konfrontaci a alienaci jednotlivých subjektů.

Charakteristický je fašistický archetyp militarismu, adorace smrti a války jako prostředku manifestace kolektivní solidarity, progresu moci a extenze životního prostoru. Duginův koncept rovněž obsahuje sofistikovanou verzi eufemizovaného antisemitismu. Etnický nacionalismus je však Duginem naopak považován za nebezpečný a zastaralý. Koncept lidských práv je pak prezentován jako nová forma totalitarismu (Gubman 2005; O`Sullivan 2002: 126).

Dugin často pouze aktualizuje neruské koncepty a mísí je s ruskými a sovětskými stereotypy. Svými narativními aspekty se tak Dugin blíží diskurzu ruské političky a akademičky Natalie Naročnické – signifikantní je především kritika teritoriální extenze NATO, akcentace role geopolitiky, démonizace globalizačního procesu a fixace na ideu kontinuity ruských dějin. Dugin i Naročnickaja rovněž shodně považují Rusko za eurasijskou velmoc, jež je ve fundamentální opozici k plánu liberální globalizace a geopolitickým konstantám USA (Naročnickaja 2006: 36–74).

V obecné rovině lze neoeurasianismus a Duginovy komplementární koncepce považovat za extrémní expresi ruského imperialismu. Dugin vytváří radikální ideologii, jež dnes získala

bezprecedentní sympatie značné části ruského politického establishmentu (Umland 2008a). Alexandr Geljevič Dugin (a jeho teorie) stále vykazuje značný vliv na formování diskursu nemalé části ruských politických, intelektuálních a zejména vojenských elit, kterým umožňuje prolongaci představ o „znovuzrození“ impéria.

Duginovy představy se tak do značné míry staly charakteristickým rysem mnohých představitelů soudobé ruské politiky, jejímž rétorickým cílem je restaurace imperiální pozice Ruska a „rekonstituce autentické ruské identity“, jež bude ve svém existenciálně-soteriologickém solipsismu „kosmogonicky“ expandovat (Derrida 2002: 35–36; Dugin 2003; Dugin 2010). Tato Duginova (geo)politicky značně utilitaristická metafyzika pak dosahuje vrcholu v následující extatické adoraci V. Putina: „Odpůrci Putina a jeho kurzu již neexistují, ale pokud se ještě vyskytují, tak jsou to psychicky nemocní lidé a je třeba je podrobit dispenzarizaci. Putin je všechno, Putin je absolutní, Putin je esenciální“ (Dugin 2007).

Poznámky:

1 Je faktem, že ani jeden z nich není (minimálně ve srovnání s níže jmenovaným Duginem) nikterak originálním myslitelem, dokonce ani ve svých úvahách příliš ctižádostivým autorem. Jejich základními požadavky je pouze idea návratu Ruska k velmocenskému postavení, promísená s prvky (velko)ruského nacionalismu. Žirinovskij se od většiny dalších autorů, kteří často volají po spojení s arabským/islámským světem proti dominanci USA, odlišuje tím, že toto spojení odmítá. Stejně jako Dugin (viz níže) ovšem připouští možnost pragmatického spojení s Íránem.

2 Dodejme, že Dugin i přes skutečnost, že se v základních tezích o otázce postavení Ruska ve světě shoduje s oběma výše zmíněnými politiky, podrobuje je a jejich názory značné kritice a jejich názory odmítá.

3 Hnutí Eurasia založil v dubnu roku 2001 a zamýšlel s ním kandidovat ve volbách jako součást proprezidentského tábora. Hnutí se postupně transformovalo do strany Eurasijský svaz, kterou Dugin ovšem opustil a založil Mezinárodní eurasijské hnutí, do jehož činnosti se vedle významných ruských politických představitelů zapojilo údajně také mnoho členů z dvaceti různých zemí. Kvůli vlně tzv. barevných revolucí Dugin rovněž zformoval Eurasijské hnutí mládeže, jehož aktivita do velké míry sestávala z provokačních akcí na území Ukrajiny (Kupka, Laryš, Smolík 2009: 188). Tato hnutí byla obecně zaštitěna eurasijskou myšlenkou, jejíž hlavní principy (tak, jak je Dugin formuloval), budou postupně zmíněny dále v textu.

4 Celá strana jako taková je ideologizována poměrně slabě a funguje spíše na byrokratických a pragmatických základech, nehlasá ucelenou ideologii.

5 V některých případech je patrný signifikantní vliv tradicionalistických a ezoterických postulátů filosofa J. Evoly, jež jsou obsaženy především v jeho práci *Metafyzika sexu* (2009).

6 Dodejme, že Dugina určitě nepodporuje celé stranické vedení Jednotného Ruska. Nejvíce jeho příznivců mimo stranické struktury Jednotného Ruska nalezneme mezi konzervativními

představiteli armády a tajných služeb.

7 Ještě jednou připomeňme, že Duginovy úvahy o výjimečnosti Ruska a o historickém významu velikosti jeho teritoria nejsou v ruském prostředí podání nikterak ojedinělé. Na mnohých základních premisách dochází ke konsensu napříč politickým spektrem. Jako ilustrativní příklad může posloužit například nositel Nobelovy ceny za literaturu A. I. Solženicyn, kterého rozhodně nelze jednoznačně řadit do stejného politického tábora jako A. Dugina. Nicméně, shrneme-li teze, které se objevují v jeho významné práci „The Russian Question“ and the End of the Twentieth Century (Solženicyn 1995), můžeme identifikovat jistou míru korelace s Duginovým myšlením. Jedná se především o zásadní tezi, že Rusko je jiné než Západ – veškeré instituce a politické modely inspirované Západem jsou pro Rusko škodlivé (opět je latentně přítomen důraz na tradiční ruský excecionalismus, fundamentální diferenci mezi Západem-atlantickým a Východním-euroasijským světem, který má povahu paranoidní fobie z „rozkladné a vysoce infekční okcidentální dekadence“). Dále – území Ruska bylo zvětšováno ve „spravedlivých válkách“. Toto impérium se pak od západoevropských koloniálních impérií odlišovalo tím, že inkorporovaným euroasijským národům přinášelo pokrok a civilizaci. Znovu je tak akcentován mesianistický charakter Ruska a jeho aktivit. Dle některých autorů (např. Knobloch 2008) je toto možné přičítat zcela zřejmým „asijským“ a „nomádkým“ vlivům v ruské kultuře a ruských dějinách. V rámci nomádkých společenství byli členové chánova kmene považováni za nadřazené ostatním, dále existoval vnitřní kruh kmenů dodávajících členy chánovy gardy a vnější kruh, jehož příslušníci plnili podřadné úkoly. V Rusku byl vývoj dosti podobný. (Velko)ruský národ se vyvinul z vnitřního kruhu následovníků knížete a jejich příbuzných. Tato (velko)ruská válečná elita se následně stala nadřazenou „okrajovým“ národům, které byly později připojeny mírovou cestou nebo v důsledku válek (Knobloch 2008: 191). S touto problematikou rovněž úzce souvisí Duginův mýtus „brahmana a kšatrije“ (Umland 2009b: 668). Samotný nomádký prvek je však euroasiánstvím spíše zavrhován. Koncept Eurasie je založen na idealizovaném setkání „synů stepí“ a „synů lesů“, jejichž hybridní populace pak údajně vytvořila mentální a genetický základ globálního eurasijského potenciálu.

8 Co se týče fašismu, neexistuje mezi odborníky shoda, zda Dugina za fašistu označit. Zatímco někteří ho za jasného fašistu považují (například A. Gregor), jiní (například Andreas Umland) se domnívají, že fašismus je pouze jednou ze složek Duginova učení a hraje v něm stejnou úlohu jako nacionální bolševismus nebo okultismus (dle Kupka, Laryš, Smolík 2009: 191). Druhý ze zmiňovaných pohledů je daleko blíže názoru autorů tohoto textu.

9 V této souvislosti není nezajímavé připomenout skutečnost, že k příležitosti 60. výročí konce druhé světové války byl v Rusku (symbolicky 22. dubna, tedy v den Leninových narozenin) spuštěn samostatný „vojensko-vlastenecký“ televizní kanál. Dva bývalí ministři obrany se při příležitosti spuštění kanálu shodně vyjádřili, že jde o mimořádně důležitou zbraň v boji s „těmi na Západě“ (dle Nowak 2010: 66).

10 I přes často akcentovanou multipolaritu je Duginova vize (ve výchozích i terminálních systémových parametrech) striktně bipolární. Praktické geopolitické kroky, pomocí nichž bude tranzitní multipolární uspořádání překlenuto, jsou vysvětleny níže.

11 Někteří další autoři ve svých textech nadále rozebírají základní Duginův koncept a dopracovávají další podrobnosti. Například V. Gornyj se zabývá otázkou Polska, u kterého dle něho převládne nechuť hlouběji se integrovat s Německem a Evropou obecně a zároveň se bude pokoušet na půdorysu svého bývalého území (nostalgicky vnímané „Kresy wschodnie“) uspokojovat vlastní mocenské ambice na teritoriu současného Běloruska a Ukrajiny. Tento stav pak poskytne bázi pro nové rusko-německé dělení Polska, díky čemuž bude Německo hlouběji vtaženo do antiatlantické aliance (podle Nowak 2010: 103–104).

12 Ačkoliv se v ruském politickém prostředí najde značná část významných představitelů elity, kteří po Duginově vzoru rozhodně nepreferují konfrontaci se Spojenými státy a blízké spojení s Íránem, právě otázka středovýchodní Evropy je bodem, ve kterém získává Duginův přístup signifikantní ohlas napříč politickým spektrem. Názor, že by se přinejmenším Bělorusko a Ukrajina měly stát jakýmsi ruskými polokoloniemi, se objevovaly mimo jiné na stránkách časopisu moskevských liberálů Pro et Contra nebo v časopise Polis, který vychází nákladem Gorbačovovy nadace (Nowak 2010: 105).

13 Video na YouTube na WWW: <http://www.youtube.com/watch?v=BrIVvypEoSo>, ověřeno ke dni 15. 9. 2011

14 V jednom ze svých dalších vystoupení legitimizoval ruskou invazi do Gruzie, která podle něj nemá být pokusem o okupaci této země, ale snahou zachránit lidi, kteří umírají v některých částech Gruzie. Tu označuje za rozpadlý a nefunkční stát, který není schopen vytvořit národ (Video na YouTube na WWW: <http://www.youtube.com/watch?v=CSSmiXgZhGE>, ověřeno ke dni 15. 9. 2011).

15 Po teoretické stránce se Dugin odvolává především na geopolitické koncepce Alfreda Mahana, již zmiňovaného Halforda Mackindera a Karla Haushofera, který mimo jiné představil ideu dělby světa na čtyři „panregiony“, jejichž podoba zhruba odpovídá čtyřem pásům u Dugina (ke koncepcím viz např. Romancov 2004). Globální historii však Dugin vnímá silně redukcionisticky – jako manifestovanou spektakulární konfrontaci kontinentální a námořní moci, která má kontinuální charakter (je dějinnou konstantou) a má extrémní metafyzický význam (Umland 2007).

Článek byl převzat z časopisu Rexter 02/2011. Seznam zdrojů je k nalezení na stránkách Rexter. PDF verze ke stažení ZDE.